

בס"ד
עשיק פל' לך
שנת תשע"א לפ"ק
שנה ט'
[כל הזכויות שפועות]

דופקי בתשובה

העדות והארות יתקבלו בתנאי
אבל העדות חיי שולחן ערוך
מס' המקדש' 00442071836956
מס' הפלאמון 07227197313

המחיר: חברת "יגיל תורה"
שערי ביהמ"ד חסידי בעלזא
(קולטור רח) לונדון יצ"ו
בנישואות: ליק מרן אדמור"ר שליט"א

שאלה. באיזה אופן יש לעשות בשבת הדייסה שנותנים לתינוק בבקבוק.

תשובה. א. דייסת אורז הנמסה שהדרך בחול שנותנין המים או החלב תחלה ואח"כ נותנין הדייסה ומנענים הבקבוק והתינוק שותהו, בשבת יתן הדייסה תחלה ואח"כ המשקה.

ב. יזהר כששופך המשקה, שישפוך בבת אחת עד שתיעשה רכה, כלומר שתהא ראויה לשתיה, [דאם ישפוך בהפסקים אזי בפעם הראשונה יהי חשש לבלילה עבה].

ג. צריך לשנות אף בגיבול, ויש בזה ג' אופני שינוי. (1) או שינענע הבקבוק ביד שמאל, (2) או שיערב הדייסה בתוך הבקבוק בידית הסכין, (3) או שיתן הדייסה לתוך צלחת שאין כן הדרך בחול ושם יהפוך הסדר ויערב בכף אף בכח ומשם יתן לבקבוק.

ד. אם טבע הדייסה שכשהיא עומדת זמן מה נהפכת לגוש, יזהר שיתן בבקבוק השיעור שמשער שהתינוק יאכל, ואם אעפ"כ התינוק השאיר, לית לך בה.

הנה מתחילה צריכין לדון מהו גדר הני דייסות, דבגדר בלילה עבה בודאי לא נכנסו, אולם יש לדון אי הם בכלל בלילה רכה או פחות מזה, ועי' בחוון איש (סי' נ"ח סק"ט) שכותב וז"ל נראה דרכה היינו דנשפך ונרוק אבל אכתי הו' גוש ולא נוול אבל אם מים מרובים והן רק כמים עכורין אינו כלל בשם לש, עכ"ל. וביאר דבריו בס' "בר גיבול" על הל' לישא (בסו"ס עמ' י"ב) דאין כוונתו דאם זה ראוי לשתיה אי"ז כלל בשם לש, וכוונתו אם יש כ"כ מים עד שין החלקים נדבקים זל"ז, וזה ודאי אינו כלל בשם לש, ע"ש הוכחתו מגמ' ברכות. וממילא לענין שאלתינו נראה דהני דייסות אכן יש להם דין בלילה רכה, כיון שעכ"פ הגרגירים נדבקים זה לזה, וכן נקטו בספרי זמנינו.

והנה בהיתר לישא בשבת נזכרו ג' מיני שינויים בשו"ע סי' שכ"א. א. בקמח קלי מבואר בס"ד דמותר לגבלו מעט מעט דהיינו בכמות קטנה, ב. בשתיאת מבואר שם בס"ד דמותר לגבלו אפילו הרבה בב"א ע"י שינוי בסדר נתינת האוכל והמשקים ההיפך ממה שרגילים בחול, ובלבד שיהא בלילה רכה, ג. בהרדל שום ושחליים מבואר בס"ד וס"ד דמותר לערבו בנחת ולא לטרוף בכה, והרמ"א הוסיף דיערב ביד ולא בכף, והוסיף שם בשו"ע דשרי רק כשנתן המשקה בע"ש, וכתב הרמ"א דבבלילה רכה יכול ליתן המשקה בשבת ע"י שינוי בסדר נתינת המשקה והאוכל וגם ישנה אח"כ בגיבול ע"י אצבעו ומנהי כמו בשתיאת.

והנה בטעם החילוק מדוע בשתיאת לא הכיר הרמ"א דבענין גם שיעשה שינוי בגיבול עצמו, וסגי השינוי ממה שמשנה בסדר נתינת מדרך בחול, ובשום ושחליים בענין שינוי גם בגיבול עצמו, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' ע"ד דיני לש אות ד') דרך בהרדל ושחליים הצריך הרמ"א שיהיה דוקא באצבע ולא בכף אף דעשה שינוי ליתן את האוכל ואח"כ המשקה משום דגרע משתיאת, דבהם אינו שינוי כל כך בנתינת השחליים והשום תחלה, ולכן מצריך גם השינוי דבאצבע ולא בכף.

ובס' אוצרות השבת (עמ' שנה"ח) כתב דכיון דבגמ' דף קנ"ו איתא האי היתר של שינוי בנתינת המאכל רק לגבי שתיאת, אבל לגבי הרדל שום ושחליים איתא בגמ' בדרך ק"מ היתר שלא לטרוף בכה, ולגבי האי היתר בעי' גם שלא יערב בכף כדמוכח שם ברש"י, וכן ביאר בשעה"צ סק"ה דבכף יוכל לטרוף בכה, ולכן בהרדל שום ושחליים ס"ל לתה"ד דלריב"ר בעינן שינער באצבעו או בכלי עצמו, אבל בשתיאת סגי בשינוי אחד. וממילא עפ"י סתימת לשון הרמ"א והתה"ד [מקור הרמ"א] משמע דבכל דבר לבר משתיאת לא סגי בשינוי בנתינת המשקים אלא בעי שינוי בגיבול עצמו שיערב באצבע או שינער הכלי עצמו, ולפי"ז בדייסה הנ"ל כיון שא"א לערב א"ו בתוך הבקבוק עם האצבע, ולנער א"ו עם הבקבוק עצמו גם לא הוי שינוי כיון שגם בחול רגילים כך לערבבו שמנער את הבקבוק, וא"כ יל"ע האין יעשה.

ויש לדון בכמה היתירים, א. אי מהני השינוי שלא יערב הבקבוק בחוון, ב. אי מהני לערב הדייסה בידית הסכין, ג. אי מועיל לערב כדרכו בצלחת ומשם לנער לתוך הבקבוק, ד. אי מועיל שיערב בידו השמאלית.

א. והנה בהרדל ושום ושחליים כתב בשו"ע בסעי' ט"ז וט"ז דמהני השינוי שלא יטרוף בכה, ובמשנ"ב סקנ"ח כתב בשם הפמ"ג דדרך הגיבול בהם הוא ע"י טריפה וכאן הוא מערב בנחת, ובבה"ל שם ד"ה יכול לערבו הקשה גם על ירקות אלו דאיך התירו את עצם הגיבול דהוא איסור דאורייתא ע"י השינוי המועט הוה דהיינו שאינו טורף בכה, ולכן ביאר ביאור חדש בדברי השו"ע שלא ע"פ דרך הפוסקים, ע"ש. ובחוו"א סי' נ"ח סק"ד כתב בהסכר הדבר שהנ"ל אין טבעו להיות נילוש לגוש אחד אלא ע"י טריפה בכה ובלא"ה לא פעל מידי, ולא משום שינוי אתינן עלה אלא דאינו גיבול כלל עכ"ד.

וא"כ לפי"ז נראה לומר דבנידון דידן לגבי דייסה הנ"ל כיון דהדרך לערבבו עם המשקים בתוך הבקבוק בחוון ובכה דאם לא מנערים בחוון ובכה זה לא מתערבב טוב, א"כ גם בזה יועיל ההיתר כשאינו טורף בכה כמו בהרדל שום ושחליים דלא הוי גיבול כלל כשאינו טורף בכה, ולכן אף אם נימא דלא סגי השינוי בנתינת האבקה והמשקה ההיפך מה שרגיל וצריך עוד שינוי בגיבול עצמו, יועיל בזה מה שאינו טורף בכה, וע"ע בס' אוצרות השבת (שם) מה שכתבו בזה באריכות. אולם למעשה אין הדרך הוה מובהרת כיון שאם אינה מתערבבת טוב אינה יפה לתינוק.

ב. ולענין אי מהני לערב הדייסה בידית הסכין או דצריך דוקא באצבעו, באגרות משה (שם אות ו') כתב וז"ל היכא דבעי שינוי בערבוב, האם ערבוב בסכין בידית הכף בידית המזלג או ביד הווי שינוי כעין הא דקתא דסכניא גבי טחינה, תשובה פשוט שהוא שינוי, עכ"ל. אולם בס' בר גיבול (שם) העיר עליו דכמדומה דקתא דסכניא גבי טוחן הוא שינוי גדול פי כמה מלישה, דגבי טוחן כמעט ולא יתכן לטחון עם יד הסכין ולכן נחשב לשינוי גמור משא"כ גבי לישה מה איכפת ליה לערב עם מולג הפוכה, אלא ד"ל דכוונתו הוא היות ורכה אינה אלא דרבנן מתסמא כמו דחוינן שח"ל הסתפקו בשינוי קל דהיינו נותן שתינת תחלה, או באצבעו או בכלי עצמו, מזה הבין האג"מ שמתסמא מהני כל שינוי קל, אכן יתכן ששינוי של אצבעו או כלי עצמו זה שינוי גדול משינוי של קתא דסכניא או קערה גבי לישה, וצ"ע.

ג - ד. כיוצא בו הביא בס' בר גיבול הנ"ל בשם זקינו הגרי"ש אלישיב שליט"א שלדעתו הדרך הנכונה בדייסה היא לעשות הדייסה בכלי אחר שאין דרכו בחול ולשנות הסדר דהיינו שיתן הדייסה ואח"כ המים ודי בזה, ויכול לערב עם כף כדרכו, ונראה שלדעתו עצם הדבר שהגיבול נעשה שלא במקומו הו"ל שינוי, ודומיא דחוינן גבי טוחן בשכ"א ס"ז ותימה מנ"ל הא, דאולי שי לחלק וכו"ל.

ובס' אוצרות השבת (שם) הביא בשם הגרי"ש אלישיב שמועיל גם אם ינער את הדייסה בתוך הבקבוק עם יד שמאל שלא כדרכו בחול. והנה במשנ"ב סי' ש"מ (סוף סק"ב) הביא מהחיי"א דבכל המלאכות חוץ מכותב חייב בין בימינו ובין בשמאלו, ולכאורה צ"ע מה יועיל כאן לעשות ביד שמאל. ובס' בר גיבול (בקיצור הלכות הע' עב) ביאר דבריו דכיון דבוה לא בעינן שינוי באיכות הלישה אלא בשינוי מהדרך בחול, ממילא סגי גם בשינוי כזה. [ובעיקר דברי הח"א, עי' אג"ט (פתיחה אות ג')] שחולק עליו ולדעתו אף כשרק משנה באיכות עשית הפעולה גם באופן שליכא שינוי באיכות הנפעל הוי שינוי, ועי' גם שו"ת יג"ל יעקב (סי' נ"ה) שכל דבר שדרך רוב בנ"א לעשות מלאכה זו רק ביד ימינו או פטור כשעושהו בשמאלו].

וע"ע בענין עשית הדייסה בשבת בשו"ת שבט הלוי ח"ז סי' ק"ה, ובתשובותו שבסוף ספר אוצרות השבת, ותשובות שאר דבנים בסוף ספר הנ"ל.

ונראה לצרף עוד ב' היתירים לעניינינו, חדא מש"כ הגרש"ז איערבאך זצ"ל בשש"כ (פ"ח הע' י') להוכיח מדברי הביה"ל בסעי' י"ד לענין קמח קלי, דמותר להכין חלב מאבקה לתינוק ואין בוה איסור לישא, ומוסיף שם דכיון דדרך אכילתו ורק ע"י לישה ואין עושין כלל לשה זו אלא כדי לאכול לאלתר יתכן דקרוי רק בשם תיקון מאכל ולא לש, כדכתב בביה"ל, וכמו שהרשב"א מתיר לחתוך דק דק כדי לאוכלו מיד בס' שכ"א סעי' י"ב ברמ"א ובמ"ב סקמ"ד, וע"ש במ"ב סקמ"ה, דומיא דמותר לברור כדי לאכול לאלתר, אף דבגמרא לא נזכר היתר זה כי אם לענין בורר, וא"כ אפשר דאף שודאי אסור ללוש כדי לאכול לאלתר מ"מ לא אסרה התורה לאכול דבר שדרך אכילתו הוא רק על אופן זה וגם מוכח הדבר שזה רק תיקון אוכל להמיס ולעשותו משקה, ובתיקונים ומילואים הוסיף דבס' שביית השבת מלאכת טוחן אות י"ב מתיר גם בדש ולש ומכה בפטיש לצורך אכילה.

ועוד, דבאמת כל עיקר דברי הרמ"א שמקורו הוא מהתה"ד שמצריך תרי שינויים ולא סגי בשינוי בסדר נתינת המים, אינו מוסכם לכו"ע, דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור והשו"ע והרמב"ן והרשב"א והר"ן פילי עליה ולדעתם די שינוי של נותן שתינת תחלה, וכן מצד החו"א סי' נ"ח סק"ה ד"ה ומשמע בגמ' ובד"ה שם, עיי"ש. ובפרט

עוד יש לציין דעיין בשבט הלוי (שם) שחשש מאוד אם הדייסא יהי' עבה לאחר שהיית זמן מה, אולם עי' בס' בר גיבול שלמעשה אין להחמיר בזה, והנה מבואר בס' של"ו ס"ד דמותר להשליך זרעים לתרנגולים במקום ירדת הגשמים, אע"ג דאם יניח הזרעים בקרקע ג' ימים הם יקלטו ויתחייב למפרע משום זורע, מ"מ כאן שהתרנגולים יאכלו תוך יום או יומיים שרי, וא"כ ה"נ אע"ג שאם יניח הדייסא להתקרב תיעשה גוש, מ"מ היות ודעתו להאכיל לתינוק כ"ז שזה עדיין חם ודליל א"כ אין כאן חשש, וגם אם נשאר בבקבוק קצת זה ודאי אינו מתכוין גם זה לא ניהא לי, וכע"ז בשי"ח ס"ד שאסור להניח במקום שיכול להגיע לידי יס"ב, וכתב המ"ב שם סקצ"א וז"ל ומ"מ מותר ליתן אלונטית וכלי עופרת סמוך לאש להמנע אף אם קרוב כ"כ עד שיוכל הכלי להיות ניתך שם או לשרוף האלונטית דכיון דאל ניהא ליה בהכי הוי דבר שאין מתכוין וגם מסתמא לא ישכח ויזרח הרבה ליקח אותו משום קודם שיתך או ישרוף. אך לכתחילה בודאי יעשה כמות מצומצמת שמן הסתם לא ישרא.

לפי מה שהוכיח בס' בר גיבול דבאמת נראה דהתה"ד והראשונים מעולם לא נחלקו, ובדבר שע"י השינוי בנתינת המים נוצר גם שינוי בגיבול וביערוב והיינו שע"י שינוי בנתינת המים נוצר כאן גושים בתחילת העירוב והגיבול והחלקים מתערבים בצורה שונה מאשר אם היו נותנים את המים בצורה רגילה, בזה הכל מודים שאין צורך לשנות בגיבול להדיא, דיש כאן כבר שינוי בגיבול, ובדבר שאין נפק"מ לגיבול אם נתנו המים קודם או אח"כ בזה מחדש התה"ד דלריב"י בעינן שינוי בגיבול, ואין אחד שחולק עליו בזה, ואם כנים הדברים כאן בדייסא אין צריך לשנות בגיבול דעינינו רואות שאם יהפך הסדר ויתן הדייסא בתחלה יוצרו גושים וצריך ניעור חזק יותר מאשר אם יתן הדייסא לבסוף, וא"כ אין צריך לעוד שינוי.

ועתה נעורר לעוד שני דברים שצריך לזוהר בהם בעת עשיית הדייסא, והנה מבואר בדף קנ"ז דעשיית הרכה בשבת הוא גם ככה"ג שנותן השתית תחלה ואח"כ החומץ (אם בחול הדרך להיפך), וקשה הא קודם שנתן מים מרובים בינתיים העיסה נעשית עבה ומה מהני שיוסף עוד מים, וכתב החו"א סק"ח שצריך ליתן בב"א הרבה מים עד שבקילוח הראשון ייעשה רכה, ולא יפסיק קילוח המים לפני שתיעשה רכה, ולכן בדייסא אורז, יזרח שיתן המים בב"א, דאל"ה יש לחוש משום לישת עבה, וכ"כ בס' בר גיבול.

לדופקי בתשובה – להפצת שו"ת ובירורים בענינים השכיחים למעשה באורח חיי היהודי

מודעה ובקשה

בשמחה רבה אנו מודיעים לציבור הקוראים החשובים שנעתרנו לבקשת רבים מבין הקוראים ואנו עומדים כעת באמצע עריכת סדרת ספרי

אוצר תשובות לשאלות השכיחות

אשר בהם יובאו בעז"ה כל התשובות שנתפרסמו במשך השנים בגליוני 'לדופקי בתשובה' בעריכה מחדשת בהרחבת הדברים בתוספת מרובה על העיקר מסודר בצורה נאה וברורה עפ"י סדר השו"ע

והננו מקוים להוציא לאור בשנה זו את הכרך הראשון, ובו כמאתיים תשובות ובירורי הלכות ע"ס השו"ע או"ח ח"א, בהלכות השכמת האדם בבוקר, הלכות ציצית, תפילין, ברה"ת, ק"ש, תפילה, נט"י, סעודה, ברהמ"ז ושאר ברכות, ברה"פ, ברכת השבח והודאה, מנחה וערבית, והמסתעף. יחד עם 'פרפראות' בעניינים הנ"ל, וגם נספח מיוחד בענין קביעות עתים לתורה.

והיות שהוצאות הדפוס רבו כמו רבו, אנו מבקשים בכל לשון של בקשה, היות ששירתנו אתכם חנים אין כסף במשך השנים, אנא עזרו לנו להו"ל הספרים, אם בתור הנצחה לקרובים שנלב"ע, או לזכות החיים אתנו שיחיו עמו"ש, וכבר ידוע משי"כ כספה"ק בגודל מעלת המסייעים להוצאת ספרים, ובפרט בספרים הנחוצים להלכה למעשה.

אשר על כן מי שרוצה לזכות את הרבים
יתקשר אלינו בטל' (לונדון) 02088090840 או בפלאפ' 07727197313
Email: dofkei@gmail.com פקס' 02071836956

גם אפשר להתקשר לנציגינו בשאר ארצות
בארה"ב – הרב הערשל שטערן הי"ו, פלא' 3476616465
באנטוורפן – הרב שמשון העניג הי"ו, טל' 323-2300121
בוינה – אאמ"ר הרב יוסף קליין שליט"א, טל' 2149893

בתודה מראש

נ.ב. רב תודות לכל אלו ששלחו לנו הערות והארות במשך השנים, אשר היא לנו לעינים בעת עריכת התשובות מחדש, ובזה הנני מבקש מכל מי שיש לו עוד הערות והארות בענינים שנידונו בגליוני לדופקי בתשובה, נא לשלחם אלי כדי שיהיו לנו לעינים, בתודה מראש,